

Lezing gegeven bij het congres van de Pim Fortuyn Stichting op 10 september 2004

De Verweesde Kiezer

Doordat ik inmiddels gebruik maak van internet, komen onderzoeksresultaten vrijwel real-time beschikbaar (binnen een paar uur nadat het onderzoek gestart is). En omdat ik vrijwel dagelijks onderzoek doe over actuele onderwerpen, kan ik veel beter dan vroeger volgen wat zich onder de kiezers afspeelt. En ik ben steeds meer tot de conclusie gekomen dat men in Den Haag de essentie mist van wat er nu eigenlijk in de samenleving aan de hand is en mede daardoor ook niet bezig is met de juiste oplossingsweg.

Daar gaat mijn lezing dus over. Mijn startpunt is namelijk de kiezer: de burger die binnen onze democratie opereert. En de essentie van de problematiek is het feit dat het huis dat Thorbecke in 1848 bouwde vermolmd is en zeer nodig aan een renovatie toe is. Waarom wordt er wel bijna 300 miljoen euro uitgegeven aan de verbouwing van het Rijksmuseum, een gebouw uit 1880, en wordt er eigenlijk niets besteed aan de vernieuwing van dit 30 jaar oudere gebouw der parlementaire democratie.

De verandering, die in 1848 werd ingesteld, werd veroorzaakt door de dreiging van revolutie vanuit Duitsland en Frankrijk. In één nacht veranderde Koning Willem II van opvatting. Hij deed dat natuurlijk, omdat hij bang was dat hij anders heel snel afgezet zou worden. Alleen in 1918, ook weer onder dreiging van revolutie, is er nog een vrij ingrijpende verandering geweest (Algemeen Kiesrecht), maar sindsdien heeft er geen essentiële verandering meer plaatsgevonden.

Een systeem dat goed inspeelde op de maatschappelijke ontwikkeling van 1848 en uitging van de technologische mogelijkheden van het midden van de negentiende eeuw, maar anno 2004 volledig achterhaald is. Het voldoet absoluut niet meer aan de eisen die de samenleving en de burger van vandaag zowel aan zijn bestuur kan stellen alsmede aan de rol die de burger binnen dat systeem kan en wil spelen.

Kijk alleen maar naar de ontwikkelingen van de burger in de laatste 50 jaar. Het ontwikkelingsniveau is sterk gestegen en de mate van geïnformeerdeheid van de burger ook. Maar toch zitten we nog met een systeem waar we slechts eens in de vier jaar een stem mogen uitbrengen op partijen, die daarna wel onderling bepalen welke regering er gevormd wordt en wie de premier gaat worden. De vorming van zo'n regering duurt gemiddeld langer dan 10% van de gehele mogelijke zittingsperiode van een dergelijke regering. Alleen in 2002-2003 is er een periode geweest van meer dan 8 maanden tussen de val van het ene kabinet en het aantreden van het nieuwe kabinet. Wellicht was zo iets niet schadelijk voor een land anno 1848, maar in de 21^e eeuw zou zo iets onmogelijk behoren te zijn.

Daarbij onderscheid Nederland zich nog op een negatieve wijze ten opzichte van de andere Westerse landen. In Nederland kan geen enkele politieke functionaris rechtstreeks gekozen worden en Nederland is het enige West Europese land waar nog nooit een landelijk referendum heeft plaatsgevonden. Voor de wijze waarop de samenleving anno 1950 was georganiseerd (nog sterk verzuimd) was het een bevredigend systeem. Men stond vrijwel onvoorwaardelijk achter de leiders van de eigen zuil en voelde zich dus goed vertegenwoordigd, ook als de eigen partij niet in de regering zat. Maar inmiddels is dat helemaal verdwenen en kunnen mensen op het ene onderwerp een standpunt hebben dat links genoemd wordt en op een ander onderwerp een standpunt hebben dat rechts genoemd wordt.

Mede daardoor komt het dat men ook niet meer volledig en gepassioneerd achter een partij of een politiek leider meer staat.

Ik denk dat de essentie van de onvrede van de meeste burgers vooral zit in de wijze waarop de overheid haar diensten aan de burgers levert. Dat betreft zowel het rechtstreeks functioneren van de landelijke, regionale en lokale overheid, maar ook de diensten waar de overheid een belangrijke vinger in de pap heeft (zoals onderwijs, gezondheidszorg, ouderenzorg en criminaliteitsbestrijding). Iedere burger is ervaringsdeskundige op diverse facetten van het aanbod van de overheid. En men is vaak heel ontevreden over aspecten als kwaliteit, snelheid en service. Plus dat men ook amper de mogelijkheid heeft om klachten te uiten, laat staan dat het serieus genomen wordt. Dit heeft niets te maken met een gat op rechts of zo, het gat zit er, als je het zo mag zeggen, over de gehele linie. Een totale onvrede bij een groot deel van de burgers over de invulling van de taak van de overheid.

Het interessante is dat toen Fortuyn in de aanloop naar de verkiezingen van 2002 aangaf dat het er niet om ging meer geld te stoppen in onderwijs, gezondheidszorg, maar het vooral ging om de wijze waarop we dat soort zaken veel efficiënter organiseerden hij in eerste instantie daarvoor niet heel veel steun bij de bevolking kreeg. Maar inmiddels is circa twee derde van het electoraat die mening wel toegedaan. Men beseft steeds beter dat het om de aanpak gaat. En in dat verband zijn de hoorzittingen van de Commissie Duivesteijn natuurlijk heel ontluisterend voor de politiek. En dan maakt het niet uit van welke partij je bent, alle partijen worden gezien als deel uitmakend van het systeem. (En dan nog niet te spreken over Duivesteijn zelf, die de afgelopen 10 jaar ook een onderdeel was van het klapvee uit de Tweede Kamer voor de Betuwelijn).

Maar ik vind dat de LPF noch Leefbaar Rotterdam de essentie vindt van de oplossingsrichting. Zodra men de steun van de kiezer in grote mate verwerft, gaan ze zo snel mogelijk met het spel meedoen. In de naïeve veronderstelling dat de bewindslieden die zij leveren echt een verschil zullen gaan maken. Als het woord Nieuwe Politiek echt wat betekent dan heeft volgens mij de LPF in juni 2002 daar impliciet afscheid van genomen door in de regering te stappen. En dat geldt eigenlijk ook voor Leefbaar Rotterdam. Je wordt namelijk volledig ingekapseld in het bestaande systeem en je eigen kiezer herkent dat vrijwel direct, waardoor men de steun onder de eigen kiezers snel verliest.

Het boeiende daarbij is dat het uitgangspunt van deze nieuwe partijen niet is dat zij alleen aan de macht mee gaan doen als een ingrijpende verandering van het bestuursstelsel tot stand is gebracht. Een verandering waarbij de invloed van de burger veel groter is dan vandaag het geval is. Maar zij gaan het bestuur in op basis van inhoudelijke punten, die hetzij voor een deel door de bestaande partijen worden overgenomen of men ondervindt in de praktijk de weerbarstigheid van de wijze waarop het bestuur is georganiseerd (inclusief de ambtenaren). Die nieuwe partijen dienen expliciete standpunten te hebben hoe dit vermolmd huis van Thorbecke ingrijpend moet worden gerenoveerd. Op welke manier de burger binnen het onderwijs, gezondheidszorg, criminaliteitsbestrijding etc een veel duidelijkere machtspositie krijgt. Daar zou het om moeten gaan en niet om de veronderstelling dat als men maar met andere mensen dan de bestaande een rol gaat spelen binnen de oude structuur er voldoende zal veranderen. Zodra je in het systeem zit dan maak je deel uit van het rituele spel, hoezeer je ook af en toe roept dat het maar een ritueel spel is.

Ik heb Fortuyn in de negentiger jaren vaak meegemaakt bij zijn lezingen in zaaltjes. Zijn verhaal ging dan vrijwel altijd over de inefficiency van ons bestaande overheidssysteem. En daarmee maakte hij de mensen altijd enthousiast.

Ik heb dus moeite met de invulling van de Nieuwe Politiek, omdat het op geen enkele manier zich uitspreekt hoe de geëmancipeerde burger anno 2004 een volwassen rol speelt binnen de Nederlandse politiek en bij alle fasen van belangrijke besluitvormingsprocessen een rol speelt. Dat houdt op zijn minst de afschaffing van de Eerste Kamer in en raadplegingmomenten bij belangrijke beslissingen en het rechtstreeks kiezen van de belangrijkste politieke functionarissen. Maar ook methoden om ervaring en knowhow van de burger als klant van openbare diensten op een gestructureerde manier te gaan benutten. Dat zou de primaire insteek van Nieuwe Politici en Nieuwe Politiek dienen te zijn.

Juist omdat in Nederland voor geen enkele politieke positie verkiezingen plaats vinden, zijn degenen die omhoog gekomen zijn binnen partijorganisaties niet vooral goed in het communiceren met kiezers, maar vooral in het adequate optreden binnen de hiërarchie van een partijorganisatie. En dus krijgen we een premier als Balkenende (maar Melkert zou ook zo geweest zijn) die evident niet in staat is om met grote groepen burgers als premier een persoonlijke band te ontwikkelen. Dat is heel anders dan in de VS. Clinton of Bush hadden al veel verkiezingen achter de rug en soms hadden ze die ook verloren. We vergeten wel eens dat in de VS bij verkiezingen meer dan 90% van de zittende kandidaten worden herkozen, terwijl in Europa het meestal gebeurt dat de partijen die deel uit maken van de zittende regering zetels verliezen. Blijkbaar doen de politici in de VS het blijkbaar beter voor hun kiezers dan dat bij ons het geval is. Dat zou wel eens kunnen liggen aan het feit dat men enerzijds binnen het Amerikaanse systeem veel meer zeggenschap als politicus heeft dan in Nederland, en anderzijds is de politicus vrijwel continu bezig met zijn herverkiezingscampagne en beseft dat bij al zijn doen en laten.

Nu gaat het er mij niet om dat politici alleen maar dienen te zeggen wat de meerderheid van de eigen kiezers vindt. Maar allereerst dienen ze er zich minimaal van bewust te zijn wat het electoraat vindt en wil en heeft men de verplichting om als er sprake is van een lijn die men wil kiezen die anders is dan wat de meerderheid van het electoraat wil veel energie te besteden aan het meekrijgen van het electoraat in de opvatting van de politicus. En als dat niet lukt dan dient men zich nog wens serieus af te vragen wie er eigenlijk gelijk heeft en dientengevolge handelen. Een dergelijke aanpak heeft ook als gevolg dat de kiezer eerder bereid is om bepaalde besluitvorming te accepteren, ook als men zelf andere opvattingen heeft.

Ik vraag me af of de LPF en Leefbaar Rotterdam in staat zullen zijn (weer) veel kiezers achter zich te krijgen. In ieder geval niet door als een soort mantra de kreet “Nieuw Politiek” te gebruiken. Ik verwacht wel dat bij de volgende verkiezingen andere dan de bestaande oudere partijen een grote aanhang zullen verwerven. Maar zij zullen slechts slagen in hun uiteindelijke doel van echte verandering als ze een soort blueprint hebben voor het politieke systeem van de toekomst en de wijze waarop de burger als klant van de overheid serieus wordt genomen. En vervolgens alleen zitting nemen in besturen als ze de garantie hebben dat die veranderingen van het systeem ook vrijwel integraal direct worden overgenomen. Als men zonder deze voorwaarden toch in het bestuur stapt dan zal niet alleen de aanhang van deze groepering vrij snel teleurgesteld zijn in de resultaten, maar zal men zich nog verder afwenden van bestaande partijen en structuren.

Ik verwacht dat we in de komende jaren een grote periode van politieke onrust zullen meemaken en dat goedschiks of kwaadschiks grote veranderingen zich zullen gaan voltrekken. Over 10 jaar zullen de meeste bestaande politieke partijen in de huidige vorm niet meer bestaan. En zal de verschijningsvorm van de parlementaire democratie zoals we het al zolang kennen in Nederland ingrijpend veranderd zijn.